
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

УДК 811.111'38

В. П. Гайдар

В. П. Гайдар

V. P. Gaidar

*Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара
Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара
Oles Honchar Dnipropetrovsk National University*

ТЕМА ГОЛОДОМОРУ В ТВОРЧОСТІ ІВОН БОЛАНД ТЕМА ГОЛОДОМОРУ В ТВОРЧЕСТВЕ ИВОН БОЛАНД THE THEME OF THE FAMINE IN EAVON BOLAND'S WORKS

Зроблено спробу окреслити головні напрямки творчості провідної ірландської авторки Івон Боланд та більш детально зупинитися на аналізі доробків “The Achill Woman” та “Outside History”, в яких увагу письменниці зосереджено на історії рідної країни й увіковічено пам'ять жертв ірландського голодомору. Зроблено акцент на характерній ознаці творчості І. Боланд – етиці любові – почутті, що проявляється в намаганнях авторки творів відтворити в поезії голоси усіх знедолених. Тема страждання ірландських жінок безпосередньо пов'язана з історією Ірландії, а саме голодомором 1840-х років. Ця подія і надалі залишається найбільшим лихом за всю історію країни, під час якого мільйони людей померли від голоду та епіdemій. Боланд з обуренням ставиться до представників націоналістичної літературної традиції Ірландії, звинувачуючи їх у зраді своєму народові та намаганнях заперечити доленосні наслідки тієї жахливої події. У той час як Боланд пише про насильство, вона свідомо досліджує об'єктивні тенденції чому саме ця тема не залишається в стороні та домінує в її власному дискурсі. Її поезія зображує істинних свідків тієї болючої історії, що втілені в образах жінок, які пережили тяжкі дні голодомору. Однією із таких постатей є стара жінка, яку письменниця зустріла, коли ще була студенткою, на острові біля північно-західного побережжя Ірландії, який найбільше постраждав під час голодомору. Ця зустріч дала початок для написання вірша «The Achill Woman», де головною героїнею виступає звичайна студентка. Манера письма Івон Боланд характеризується не тільки зображення загублених, німих та мовчазних людей, але й власним ставленням авторки до них, хоча у своїх ранніх роботах Боланд намагалася зробити акцент саме на художніх засобах, за допомогою яких зображала реалістичні картини звичного життя.

Ключові слова: жінка-поет, любов, голодомор, страждання, міф.

Сделана попытка очертить основные направления творчества известной ирландской поэтессы Ивон Боланд и более подробно остановиться на анализе произведений «The Achill Woman» и «Outside History», в которых внимание писательницы сосредоточено на истории её родины, и которыми увековечена память жертв ирланд-

ского голодомора. Основной акцент сделан на характерном признаке творчества И. Боланд – этике любви – чувстве, которое проявляется в попытках автора воссоздать в поэзии голоса всех обездоленных. Тема страданий ирландских женщин напрямую связана с историей Ирландии, а именно голодомором 1840-х годов. Это событие продолжает оставаться крупнейшим бедствием за всю историю страны, во время которого миллионы людей умерли от голода и эпидемий. Боланд с возмущением относится к представителям националистической литературной традиции Ирландии, обвиняя их в измене своему народу и попытках оспорить ужасные последствия того жуткого события. В то время как Боланд пишет о насилии, она сознательно исследует объективные тенденции почему именно эта тема не остается в стороне и доминирует в ее собственном дискурсе. Ее поэзия изображает истинных свидетелей той болезненной истории, воплощенных в образах женщин, переживших тяжелые дни голодомора. Одной из таких фигур является старая женщина, которую писательница встретила, когда еще была студенткой, на острове у северо-западного побережья Ирландии, который больше всего пострадал во время голодомора. Эта встреча дала начало для написания стихотворения «The Achill Woman», где главной героиней выступает обычная студентка. Манера письма Ивон Боланд характеризуется не только изображением потерянных, немых и молчаливых людей, но и собственным отношением автора к ним, хотя в своих ранних работах Боланд пыталась сделать акцент именно на художественных средствах, с помощью которых изображала реалистичные картины привычной жизни.

Ключевые слова: женщина-поэт, любовь, голодомор, страдания, миф.

The article deals with the main themes of Eavan Boland's poetry. Eavan Boland is an Irish leading woman-poet, whose works are transparent and realistic. The author of the article analyses Boland's "The Achill Woman" and "Outside History", where she focuses on the history of her country and commemorates the victims of the Famine. One of the main peculiarities of Boland's works – is ethics of love – the feeling, which is manifested in the woman-poet's attempts to depict all the voices of the wretched. The topic of Irish women's suffering is directly connected with the history of Ireland, namely with the Famine of 1840. This event is considered to be the biggest disaster in the Irish history, during which millions of people died of starvation and epidemics. Boland indignantly refers to the nationalist Irish literary tradition, accusing them of betraying their people and attempts to deny the fateful consequences of that terrible event. While Boland writes about violence, she consciously explores the objective tendencies why this issue is not left aside and dominated in her own discourse. Her poetry portrays true witnesses of the painful history, embodied in the images of women who have experienced the severe famine. One of these figures is an old woman whom the writer met when she was a student on the island off the northwest coast of Ireland, which suffered the most during the Famine. This meeting led Boland to write the poem «The Achill Woman», where the main character is an ordinary student. Eavan Boland's style is characterized not only by lost images, dumb and silent people but also the author's own attitude to them, however in her early works Boland tried to focus on artistic means with the help of which she depicted a realistic picture of everyday life.

Keywords: the woman-poet, love, the Famine, sufferings, a myth.

Ивон Боланд є провідною ірландською жінкою-поетом нашого часу, творчість якої відзначається гострим усвідомленням суміжних проблем сучасного суспільства і зосереджена на долі жінки у світі, в якому панують чоловіки. Актуальність і сила її творчої постаті полягає в тому, що поетеса активно стверджує – національні літературні традиції, які в Ірландії здебільшого пропагують чоловіки-поети, спотворюють дійсний образ жінки.

У вступі до своєї відомої збірки «Outside History» («По́за історією», 1990) Боланд наполягає, що в поезії, яка написана ірландськими письменниками-чоловіками, образи жінок характеризуються пасивним світосприйманням, а статус *жінки* зведений до символічного мінімуму [2, с. 134]. Не погоджуючись з таким тлумаченням, Боланд вважає образи «пасивних жінок» відображенням «морального руйнування особистості» і сподівається на відродження справжнього місця жінки у світі через ствердження ваги її життєвого досвіду [2, с. 135].

Намагаючись вийти із ампула суто «ліричних героїнь» і ствердити власну здатність бути справжніми творцями поезії сучасної Ірландії [2, с.126], жінки-поети покоління Боланд намагаються кинути виклик авторам-чоловікам і розвіяти існуючі міфи про себе. Така тенденція не залишилася непомітною для шанувальників та критиків самої Боланд. Вони, як правило, тлумачать літературну місію авторки, як таку, що здатна змінити жіночну іконографію ірландської національної традиції на нову, котра буде створювати справжні образи ірландської нації.

Так, відомий літературний критик Катріона Клатербак вказує на те, що «я» у віршах Боланд «рідко уособлює в собі ... «інших», але, як правило, функціонує як засіб, за допомогою якого можливо дійти до суті та зрозуміти життєвий шлях інших людей [4, с. 73]. Андрю Оге наголошує на тому, що Боланд трансформує елегію в «елегійну манеру, яка не увіковічує минуле, а, навпаки, описує його як незворотний та незапам'ятний слід, і це є характерною рисою руйнації, а не зміцнення теперішньої свідомості людства» [1, с. 130].

Творчий доробок Івон Боланд дає змогу стверджувати про те, що авторка ставить перед собою вимогливе завдання: за допомогою поетичного слова розповсюдити досвід тих, кого існуючі обставини роками примушували мовчати, і об'єднати ці історії в єдине ціле – нову ірландську літературну традицію задля того, щоб зробити її більш показовою та характерною. Саме на цьому наполягає більшість літературних критиків Боланд, думку яких підсумовує Карен Оден, окреслюючи елементи відновлення, злиття та завершення традиції в поезіях Івон Боланд різних років: «Боланд хоче написати нову історію (можливо, свою власну історію), яка об'єднує звичайні історії жінок, що вони доповнюють одна одну, в єдину велику подію» [7].

Метою даної статті є спроба вирішити питання про те, чи є нові образи жінок, які створює авторка, справжніми або надуманими, чи заслуговують вони на розгляд або не варті уваги. Такий ракурс обумовлено тим фактом, що в оцінках творчості Боланд критикою помітні звинувачення її у стереотипізації літературної традиції, яку вона сама не розглядає як поважну. У фокусі суперечок постає твердження про те, що замість оновленого наративу, який не був би властивим поетам-чоловікам, авторка знову спростовує життєвий шлях жінок, отже, стає на шлях її попередників іншої статі.

Аналіз поетичного і прозового доробку Боланд доводить, що у будь-який час жінка-поет і есеїст виступає проти епістемічного насильства пануючої культури. Вона заявляє, що не пошкодує навіть себе задля свідомої об'єктивності й дослідження невід'ємних тенденцій, які властиві її дискурсу [2, с. 141]. У своїх роботах Боланд свідомо розкриває потенціал мистецтва, показуючи його силу творіння, і намагається визначити свій власний внесок у цей процес.

Починаючи з кінця вісімдесятих років минулого століття поезія Боланд відчутно вирізняється гострим усвідомленням проблем етичної кризи суспільства. У 1993 році в інтерв'ю Джоді Аллен Рендольф, Боланд помітила, що пишучи про

«знедолених, мовчазних та німих» та «вивчаючи своє ставлення до них», вона зрозуміла: її власні ранні роботи підкреслюють авторську приналежність до «іншого етичного місця подій», а також її схильність до «творчих експериментів» [6, с. 129]. Розмірковуючи далі, Боланд наполягає, що створюючи збірку «Outside History» вона ніби відчула, як заглиблюється в «зону етичної уяви, де творча особистість має бути впевнена, що кожен крок на тому шляху, кожне слово і кожен рядок – це, безперечно хороша поезія [6, с. 129].

Цілком помітно, що останньої метою, яку ставить перед собою Боланд-поет, є завоювання власного місця у світі письменництва. Замість цього вона зосереджена на намаганні створити багатогранний і всебічний образ жінки, яка щоденно стикається з труднощами та суперечностями життя. Боланд наполягає, що ірландські літературні канони прагнуть «приховати людську істину виживання та приниження», і намагається долати це завдяки мотиву «жіночності» [2, с. 137]. «Жінки в ірландському минулому постійно потерпали поразки», стверджує поетеса, але ірландська поезія зробила ще більшу «рану», проігнорувавши таке ганебне ставлення до жіночих прав. Так сталося, що «єдиний спосіб звільнитися від людських страждань – це просто зникнути. В іншому випадку ви матимете «пусті» перемоги та покірні образи» [2, с. 137].

Викарбовуючи образи жінок, яких підкорили обставини, та не погоджуючись з цим фактом, Боланд проводить паралель страждань до ірландського голодомору 1840-х років. Ця історична подія, під час якої близько мільйона людей померли від голоду, епідемій та хвороб, а більше мільйона – втекли з країни, стала однією з найбільших катастроф в історії Ірландії, і вагомо позначилася на літературних працях Боланд.

У центрі протистояння авторки й існуючої націоналістичної літературної традиції лежить її обурення зрадою щодо жертв голодомору: Боланд звинувачує попередників і сучасників у намаганнях заперечити згубний вплив цієї тяжкої події через перетворення «страшних доказів» жертв на «нікчемні прикраси» [2, с. 153]. Її поетичні міркування, відображені у творах «The Famine Road», «The Making of an Irish Goddess», «That the Science of Cartography Is Limited» та «Quarantine», постають як суттєві докази та вагомі факти, що свідчать про болючу історію голодомору. Зазначені твори характеризуються намаганням авторки «зв'язатися» з невлотимими образами жінок, які вижили під час голодування і та отримали страшний досвід від вищезгаданих подій. Цей мотив підхоплено у поетичних доробках, що втілюють мотиви занепокоєння та турботи щодо ірландської еміграції – явища, яке під час тих страшних подій досягло небувалого рівня («The Emigrant Irish», «Distances», «In a Bad Light», «The Lost Land», «Exile! Exile!»).

Серед найпомітніших фігур зазначених поезій – стара жінка, образ якої змальовано з реальної людини, що зустрілася Боланд на острові біля північно-західного узбережжя Ірландії, в області, яка найбільше постраждала під час голодомору. Ця зустріч стала початком для написання вірша «Achill Woman», який відкриває збірку «Outside History» і виступає своєрідним прологом до нарису з однойменною назвою. Лірична героїня цього вірша, юна студентка коледжу, пригадує події, під час яких вона гостювала на острові Ачілл, у котеджі своєї подруги, і для розваги читала вірші королівських поетів Срібного століття. Та якось вона зустріла незнайому жінку, що ввечері принесла відро з водою до котеджу, і трохи з нею поспілкувалася. Про зміст цієї бесіди не відомо, лише з власних записів Боланд ми можемо дізнатися, як саме пройшла ця зустріч: «Вона [стара] була пер-

шою людиною, яка розповіла мені про голод. Першою людиною, яка змалювала страшне виживання і смерть, що вирували в цих регіонах. Вона неодноразово повторювала мені, що вони були великими людьми, *людьми* в лихі часи голоду. Я ніколи не чула про це раніше. Вона також наголошувала на красі цієї місцевості. На сході міста Кіль, з води легко і невідступно піднімаються скелі. Біля Кіля біляві прибережні смугами і щєбїнь, і під час голодомору люди перебралися ближче до берега, щоб можна було поїсти водоростей» [2, с. 124]. Розповідь цієї незнайомої жінки допомогла письменниці відчутти відчай та страждання минулих поколінь, ніби вони були вписані в ландшафт, природна краса якого є підтекстом для подальших роздумів.

Однак ліричній героїні вірша не одразу стає зрозумілим масштаб подій, про які розповідає співбесідниця. В той час вона лише «смутно відчула силу тієї зустрічі», та згодом «зрозуміла, вже без зайвих слів, що вона [стара жінка] прийшла з минулого, яке потім вплинуло на неї [авторку]» [2, с. 125].

Загальний настрій вірша сповнений смутком та жалем. Його кульмінацією стає рядок, в якому молода героїня відвертається від старої жінки і йде до коледжу, щоб запалити вогонь, та бачить збірку англійської поезії шістнадцятого століття – уявну опору, до якої у відчаї намагається звернутися юна дівчина, що більш ніколи не буде такою, як раніше. Вона про це ще не знає, і сподівається: «nothing now can change» («зараз нічого не зміниться»), оскільки внутрішній світ героїні, як колись світ авторки вірша, був неготовий для отримання нових сумних знань:

*and took down my book
and opened it and failed to comprehend
the harmonies of servitude,*

Так до кінця не зрозумівши, що трапилося, лірична героїня – уособлення юної Боланд, йде від старої жінки для того, щоб «зафіксувати в пам'яті пісні та вигадки того сильного всесвіту, що зробив власну пам'ять старої архівом втрат» [2, с. 130]. Ті болючі історії, про які розповіла реальна незнайома жінка молодій письменниці, згодом відіграли важливу роль у викарбовуванні нової поетичної особистості. Неспроможність молодої людини зрозуміти значущість зустрічі могла бути обумовлена її необізнаністю та стереотипізованістю свідомості, в якій панували «чіткі вимоги до змісту тексту», створені попередниками-чоловіками (до речі, частіше англійськими, ніж ірландськими). Згодом вже зріла письменниця, згадуючи цей епізод зі свого життя, засуджує свою недосвідченість у цьому питанні та свій відхід від справжньої історії і занурення у сферу культурно-санкціонованих міфів, які заперечували реальність.

Беручи до уваги ці зауваження, саму збірку «Outside History» можна частково сприймати як спробу подолати культурні та літературні штампи. Кульмінаційним моментом цього намагання стає однойменний до назви збірки вірш, з яким авторка ніби рухається у бік від міфів до справжньої історії. Це коротке поетичне творіння свідчить не тільки про рішення Боланд протистояти тенденції міфологізації ірландської літературної традиції, але й показує, що та страшна історія, в яку письменниця прагне зануритися, залишається недосяжною.

Вірш «Outside History» створює помітний контраст між світом міфів та земним пануванням історії. Впродовж зачину, починаючи з першого і до сьомого рядка, авторка неодноразово звертається до «outsiders», тобто «тих, що залишаються

в стороні» – це зорі, що «тримають дистанцію» («keep their distance») зі світом, що під ними. Ось як він виглядає очима героїні:

*a place where you found
you were human, and
a landscape in which you know you are mortal*

Лірична героїня вірша залишає світ зірок для світу людської історії – авторка поезії не бажає стояти осторонь і бути просто спостерігачем, який творить міф, що потім впливає на людську свідомість. Навпаки, вона виступає співчутливим свідком несамовитих страждань співвітчизників, а жакливі спогади пробуджують живі картини голодомору, які стають символами «ірландськості»:

*out of myth into history I move to be
part of that ordeal
whose darkness is
only now reaching me from those fields,
those rivers, those roads clotted as
firmaments with the dead.*

В останній строфі вірша Боланд з прикрістю підкреслює, що вже, на жаль, занадто пізно, щоб поспілкуватися з тими, хто помер і узагальнює: «люди завжди запізнюються»:

*How slowly they die
as we kneel beside them, whisper in their ear.
And we are too late. We are always too late.*

Мертвим вже нічим не допомогти, і надто пізно бути свідком того, як вони вмирили. В останньому рядку вірша письменниця беззастережно визнає, що в її свідомості, яка здатна до пильного бачення тісного та безпосереднього контакту з жертвами голодомору, вона сама стає жертвою міфотворчого імпульсу, від якого ще раніше вирішила відмовитися. Ця дійсність була відтворена жакливими образами забруднених полів, річок та доріг «clotted as firmaments with the dead». Зображуючи мертвих темними зірками на небі, які відбивають тіні, а не світло в майбутнє, авторка припускає, що вони теж «чужинці» («outsiders»), проте не ті, що зображені поетами-міфотворцями, від яких Боланд намагається абстрагуватися: вони залишаються «поза історією» («remain history»). Можливо, це слід розуміти так, що їх страждання не можна порівняти з тими, що сформувалися у свідомості людей під впливом історичних механізмів. Це також пояснює останній рядок «We are always too late» («Ми завжди занадто пізно»). Навіть якщо ми змогли б подолати прірву довжиною в півтора століття, яка відокремлює нас від голодомору та наповнити темряву світлом, нам би до сих пір не вдалося оговтатися від усього пережитого.

На завершення слід додати, що, як стверджує психолог Кеті Карус, характер психологічних травм людей такий, що «гіркий досвід подій не засвоюється відразу і повністю, але тільки з часом, і лише тими, хто неодноразово відчував його (досвід) на собі» [3, с. 4]. Отже, слід враховувати і той досвід, який наша свідомість повністю не засвоїла. К. Карус зазначає своєрідний парадокс, сутність якого полягає в тому, що «в певному психологічному стані найбільше протистояння з

реальністю може виникати у вигляді абсолютного оціпеніння від неї та неспроможності чітко сприймати речі», в результаті чого, «невідкладність дій, як це не парадоксально, може приймати форму «запізнювання» («belatedness») [3, с. 6].

У центрі життєвого досвіду людини знаходиться «розрив, який несе в собі силу події і робить це цілком точно за рахунок простого знання і пам'яті» [3, с. 7]. Американський літературознавець Джеффри Хартман зазначає, що останні надії покладені саме на літературу, таким чином аргументуючи на користь Боланд та підтримуючи її точку зору. Наша літературна мова в котрий раз перемагає усе. Вона висвітлює і тим самим розсіює темряву яскравого сьйва міфу, роблячи невидиме видимим [5, с. 263]. В той час як це «сьйво міфу» робить насильство, намагаючись «повністю оволодіти темрявою», літературні слова «пам'ятають та передають усі деталі того, що раніше було покрито темрявою» і навіть «приспосовуються до часу та обставин» задля висвітлення прозорості.

Бібліографічні посилання

1. **Auge A. J.** (2004). Fracture and wound: Eavan Boland's poetry of nationality // *New Hibernia Review*. – № 8(2). – P. 121–141.
2. **Boland E.** (1995b). Outside history. Object lessons: The life of the woman poet in our time. – New York : Norton. – P. 123–153.
3. **Caruth C.** (1995b). Trauma and experience: Introduction. In C. Caruth (Ed.), *Trauma: Explorations in memory* – Baltimore : Johns Hopkins University Press. – P. 3–12.
4. **Clutterbuck C.** (2005). Eavan Boland and the politics of authority in Irish poetry // *The Yearbook of English Studies*. – № 35(1). – P. 72–90.
5. **Hartman G. H.** (2003). Trauma within the limits of literature // *EJES: European Journal of English Studies*. – № 7(3), P. 257–274.
6. **Randolph J. A.** (1993). An interview with Eavan Boland // *Irish University Review*. – № 23(1). – P. 117–130.
7. **Odden K.** (1999). Eavan Boland. In G. Stade & S. H. Goldstein (Eds.), *British writers, Supplement 5*. Charles Scribner's Sons. Literature Resource Center. Gale Group. [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://infotrac.galegroup.com/menu>. Accessed 21 April 2008.

Надійшла до редколегії 30.10.2015